

УДК 373.2:159.942
DOI: 10.24144/2524-0609.2021.48.48-52

Борисенко Карина Юрївна

асистент

кафедра дошкільної та початкової освіти

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» м. Старобільськ, Україна

21karynaborysenko@gmail.com

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-7728-3825>

Бадер Світлана Олександрівна

доктор педагогічних наук, доцент

кафедра дошкільної та початкової освіти

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» м. Старобільськ, Україна

svetmira@ukr.net

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-9225-423X>

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. Актуальність дослідження зумовлена вимогами суспільства щодо розвитку активної, успішної, гармонійно розвиненої, самодостатньої особистості, яка здатна до ефективної комунікації з оточуючими, що стає можливим завдяки високому рівню розвитку емоційного інтелекту. Метою статті є визначення провідних особливостей розвитку емоційного інтелекту дітей старшого дошкільного віку. Під час дослідження було застосовано теоретичні методи: аналіз, синтез, систематизація, узагальнення, класифікація тощо. Визначено сутність провідних категорій, зокрема: «емоційний інтелект», «емоційний інтелект дитини старшого дошкільного віку»; схарактеризовано провідні особливості його розвитку на даному віковому етапі. До таких зараховано: активний розвиток емоційної сфери дитини; розширення її соціальних контактів; розширення спектру зрозумілих емоцій, їх вербалізація; формування здатності до вольової регуляції власних емоційних проявів на фоні їх ситуативності; становлення емоційної децентрації, початкових рефлексивних конструктів та формування здатності до емоційного передбачення. Визначено перспективи подальших розвідок щодо розвитку емоційного інтелекту дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: емоційний інтелект; емоційний інтелект дітей старшого дошкільного віку; особливості розвитку емоційного інтелекту старших дошкільників; діти старшого дошкільного віку.

Вступ. У сучасних умовах становлення українського суспільства, яке стрімко розвивається та швидко трансформується, особливо гостро постає проблема становлення успішної, самодостатньої, емоційно-врівноваженої особистості, що живе в гармонії із зовнішнім світом і самим собою. Для цього важливим є здатність до усвідомлення власних емоцій, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, що провокують різні емоційні стани та впливають на настрій, сформованість умінь щодо управління власними емоціями та навичок моделювання поведінки відповідно до емоційних проявів оточуючих. У зв'язку з цим все більшої актуальності набуває проблема розвитку емоційного інтелекту (emotional intelligence) особистості, ступінь розвиненості якого, на думку Д. Гоулмана (D. Goleman), напряму впливає на рівень задоволення життям. Відзначимо, що останнім часом емоційний інтелект розглядається як один із найважливіших компонентів емоційної адаптації, особистого добробуту, міжособистісних відносин і загального успіху в різних ситуаціях повсякденного життя [1].

З іншого боку, саме етап дошкільного дитинства є сензитивним щодо становлення емоційної сфери особистості: дитина вчиться виражати власні емоції, формується здатність до розпізнання емоцій інших, що сприятиме ефективній інтеракції з оточуючими тощо. І чим раніше підрастаюча особистість набуде навичок ефективної взаємодії з соціумом, тим більш успішною вона стане у майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості емоційної сфери особистості досліджували вітчизняні та зарубіжні психологи (С. Ламберт (С. Lambert), В. Меннінгер (W. Menninger), А. Ребер, В. Сухарев, О. Чебикін та ін.), психофізіологи (П. Симонов, П. Фресс (P.Fraisse) та ін.), педагоги (С. Роді-

на, Т. Сваренко й ін.). Психологічні закономірності емоційного розвитку дітей дошкільного віку вивчали Л. Божович, О. Запорожець, О. Кононко, В. Котирло, Г. Кошелева, О. Кульчицька, В. Мухіна, П. Якобсон та ін.

Структуру, понятійні аспекти емоційного інтелекту особистості досліджували І. Андреева, Р. Бар-Он (R. Bar-On), О. Власова, Г. Гарден (H. Gardner), Д. Гоулман (D. Goleman), Д. Карузо (D. Caruso), Д. Люсін та Дж. Мейер (J. Mayer), П. Саловей (P. Salovey) та ін.).

Різні аспекти емоційного розвитку дітей дошкільного віку висвітлено у студіях М. Аскаріної, К. Бібанової, Н. Денисової, О. Запорожця, О. Кононко, А. Матюшкіна, Т. Піроженко, Н. Трофайлі, М. Фігуріна тощо. Особливу увагу питанню захисту і зміцненню емоційного благополуччя дітей, розвитку в них естетичних почуттів, емоційно-моральної чуйності, доброї волі, розуміння і співпереживання почуттів інших людей надано у Базовому компоненті дошкільної освіти [2]. Певні аспекти проблеми розвитку емоційного інтелекту дошкільників відображено у розвідках Н. Мельник, М. Нгуена, М. Шпак. Натомість, означена проблема все ще залишається малодослідженою та потребує додаткового вивчення на теоретико-практичному рівнях.

Метою статті є визначення провідних особливостей розвитку емоційного інтелекту дітей старшого дошкільного віку. У процесі дослідження було використано наукові методи теоретичного характеру, зокрема: аналіз, синтез, систематизація, узагальнення, класифікація, порівняння для визначення сутності провідних понять та категорій, виокремлення та аналізу провідних особливостей розвитку емоційного інтелекту дітей на етапі старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Логіка наукового дослідження передбачає, перш за все, зупинитись на

сутності поняття «емоційний інтелект».

Емоційний інтелект став предметом дослідження таких зарубіжних учених як Г. Гарднер (H. Gardner), Д. Гоулман (D. Goleman), Дж. Меєр (J. Mayer), П. Саловей (P. Salovey), які визнавали його фактором успішного особистісного та професійного зростання людини. На думку авторів, «емоційний інтелект» являє собою сукупність когнітивних здібностей щодо ідентифікації емоцій, виявляється у здатності до розуміння та управління емоціями [3].

Схожа думка простежується у роботах Д. Люсіна, К. Петридеса (K. Petrides), А. Фернхема (A. Furnham), які зауважують що емоційний інтелект розглядається як здатність до розпізнання, розуміння емоцій і управління ними; маються на увазі як власні емоції суб'єкта, так і емоції інших людей, а також здатність до емпатії (процес емоційного проникнення в стан іншої людини) [4].

У своїй праці М. Шпак визначає емоційний інтелект як інтегративну особистісну властивість, яка зумовлюється динамічною єдністю афекту та інтелекту через взаємодію емоційних, когнітивних, поведінкових та мотиваційних особливостей і спрямована на розуміння власних емоцій та емоційних переживань інших, забезпечує управління емоційним станом, підпорядкування емоцій розуму, сприяє самопізнанню та самореалізації через збагачення емоційного та соціального досвіду [5].

За визначенням Ю. Бреус емоційний інтелект – складний конструкт ментальних здібностей, пов'язаних із оперуванням емоційною інформацією та формуванням емоційного досвіду людини [6].

Отже, сутність поняття «емоційний інтелект» визначаємо як уміння розуміти свої та чужі емоції, коректно виражати їх та управляти ними, розуміти почуття, переживання оточуючих, що сприятиме ефективній інтеракції, вибудові адекватної системи стосунків.

У студіях учених-класиків (Л. Виготський, О. Запорожець, О. Кононко, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн та ін.) доведено, що дошкільний вік – період первісного, фактичного становлення особистості, що є чутливим до розвитку як інтелектуальної, так і емоційної сфер людини. З іншого боку, дефініція «емоційний інтелект дошкільника» не є сталою у сучасному науковому полі.

Так, М. Нгуен, досліджуючи психологічні особливості розвитку емоційного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку, визначає його як готовність дитини орієнтуватися на іншу людину, усвідомлювати її роль та значущість у своїй діяльності, враховувати її емоційний стан і, на основі цих знань, регулювати стосунки з оточуючими та знаходити рішення проблем, які виникають у процесі взаємодії [7].

М. Нгуен доходить висновку, що готовність дитини орієнтуватися на іншу людину і враховувати її емоційний стан у своїй діяльності та спілкуванні є найважливішим емоційним новоутворенням, яке відображає рівень розвитку і формування емоційного інтелекту старших дошкільників [7].

Також автор виокремив структурні компоненти емоційного інтелекту в дошкільному віці: спрямованість уваги дитини до світу людей та світу емоцій; емоційна орієнтація дитина на іншого; готовність дитини враховувати емоційний стан іншого у своїй діяльності [8].

Своєю чергою, Н.Мельник визначає поняття «емоційний інтелект дітей дошкільного віку» як стійку здатність дитини до розрізнення різних емоційних станів (власних та співрозмовників), індикаторами якої є: яскравість вираження емоцій дитини; вміння

відчувати позитивні та негативні емоції співрозмовника (незалежно від статті та віку); спроможність дитини до емпатії (наявність емпатійної чутливості); здатність дитини розпізнавати власні позитивні та негативні емоції, аналізувати їх, робити висновки та діяти відповідно до різних повсякденних ситуацій [9].

Нам також імпонує думка В. Лазаренко, яка визначає емоційний інтелект дитини п'ятирічного віку як «здатність усвідомлювати, розуміти свої почуття та емоції, називати їх (в межах вікової компетенції), вміння проявляти їх за допомогою різних вербальних і невербальних засобів, вміння стримувати та керувати ними, а також проявляти початкові навички емпатії» [10].

Узагальнюючи погляди науковців, маємо можливість визначити «емоційний інтелект дошкільника» як здатність дитини до розпізнання, аналізу й розуміння власних емоцій та емоцій інших, уміння регулювати свій емоційний стан у процесі діяльності та спілкування, будувати адекватну модель поведінки з оточуючими з урахуванням власних емоцій та емоційних реакцій оточуючих.

Визначивши сутність поняття емоційного інтелекту дітей дошкільного віку, характеризуємо провідні особливості розвитку емоційного інтелекту дітей старшого дошкільного віку, які, у першу чергу, пов'язані з особливостями становлення емоційної сфери загалом.

Повідною особливістю поданого вікового етапу є *бурхливий розвиток емоційної сфери* (О. Кононко, Г. Костюк, С. Максименко):

- відбувається розширення емоційного досвіду дитини через збільшення соціальних контактів, натомість емоції ще носять ситуативний характер;
- розширюється спектр емоцій, що є зрозумілими для підростаючої особистості (радість, задоволення, сум, гнів, роздратування, занепокоєння тощо) та дитина вже може «зчитувати» їх з інших;
- більшість власних емоцій старший дошкільник уміє вербалізувати, з іншого боку – характеристика власного емоційного стану є доволі лаконичною;
- поступово формується здатність до емоційної децентралізації, що виявляється у врахуванні емоційного стану іншого під час моделювання власної поведінки, натомість, така здатність ще не є досконалою та у більшості випадків, старший дошкільник поводить себе здебільшого егоїстично, тобто орієнтується на власні бажання та потреби;
- більшість пізнавальних процесів так чи інакше залежать від емоційного стану старшого дошкільника;
- формуються первинні рефлексивні уміння.

Зупинимось на виокремлених положеннях більш детально. Так, на етапі старшого дошкільного віку соціальні контакти дитини є доволі широкими – батьки, найближчі родичі, педагогічний та дитячий колективи ЗДО, друзі та знайомі поза дитячим садком тощо. Крім того, збільшується інтенсивність та частота взаємодії дітей із широким соціумом (Л. Артемова, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Кононко та ін.). Спостерігаючи за їх поведінкою, вступаючи у взаємодію під час спілкування, ігрової діяльності старший дошкільник опосередковано вчиться розуміти емоції іншого, що виявляються у жестах, міміці, вербальній формі, інтонаційно-ритмічних характеристиках мовлення. На думку В. Ляпунової, це дає можливість старшому дошкільнику ефективно аналізувати дії та вчинки інших людей, а також свої власні [11]. Тож, відбувається *«соціалізація емоційного інтелекту» старшого дошкільника* (М. Шпак) [12].

Спектр зрозумілих для старшого дошкільника емоцій стає більш розширеним, на чому наголошує

М. Нгуен [8]. Так, дитина шестирічного віку здатна «зчитати» такі емоційні прояви іншого як радість, здивування, сум, гнів, злість, роздратованість, страх, втому тощо. У дослідженнях А. Щетиніної доведено, що діти 6-7 років здатні до аналітико-синтетичного типу сприйняття емоцій інших відповідно до експресивних проявів, що виявляється у вмінні виокремлювати, аналізувати та інтерпретувати окремі реакції людини та, на цій основі, робити висновки про емоційний стан іншого [13].

Крім того, старший дошкільник здатен до вербалізації власного емоційного стану, в якому він перебуває тут і зараз (ситуативність емоцій), натомість, словесно характеризує свої почуття доволі лаконічно (наприклад: «Я ображений на тебе», «Мені нудно, пограй зі мною», «Я дуже радий», «Я злякався!»). До того ж, сильні за модусом емоції дитина передає за допомогою сміху, крику або плачу. Проте, на переконання О. Науменко, сама здатність до вербального вираження й оцінки власних емоцій й переживань у дітей є свідченням високого рівня розвитку як емоційного, так і когнітивного інтелекту [14].

Зауважимо, що більшість вербальних характеристик емоційного стану також є ситуативними – дитина намагається описати те, що вона відчуває у конкретний момент, рідше – може пригадати, як почувалася протягом дня у дитячому садку. У разі, коли емоції мали високий рівень впливу на стан дитини – старший дошкільник може описати свої емоції у минулому. Отже, *ситуативність емоцій* – важлива особливість розвитку емоційного інтелекту дитини на даному віковому етапі.

Окремо варто зупинитися на формуванні так званої *емоційної децентрації особистості старшого дошкільника*, що є не лише особливістю розвитку емоційного інтелекту, а й важливою передумовою його становлення на даному віковому етапі. Емоційна децентрація визначається О. Запорожцем як вікове новоутворення старшого дошкільника, що виявляється у здатності відволікатись від власних емоцій та зосередитись на емоційному стані іншого (дорослого чи однолітка). Натомість, такі прояви ще не є стійкими, а виявляються фрагментарно та потребують спеціальної психолого-педагогічної роботи з дітьми. На думку С. Нечай, поступове формування емоційної децентрації старшого дошкільника сприяє формуванню рефлексії та рефлексивних умінь у майбутньому [15].

Відомо, що рефлексія у старшому дошкільному віці ще перебуває у початковому стані [16]. Її розвиток відбувається у процесі комунікативної діяльності, де формується здатність оцінювати себе з погляду інших людей, дитина навчається ніби збоку аналізувати свої дії, приймати рішення, враховуючи при цьому можливу реакцію на її дії партнерів по спілкуванню [15]. Натомість, у старшому дошкільному віці дитина ще не завжди здатна до аналізу мотивів діяльності й поведінки інших, особливо дорослих, щоб урахувати їх під час подальшої взаємодії.

Здатність старшого дошкільника аналізувати свої емоції, почуття, переживання, вербалізувати їх, порівнювати з емоційним станом іншого, діяти відповідно зумовлює формування емоційно-ціннісного ставлення до себе, а, отже, адекватної самооцінки.

Суттєвим у контексті нашого дослідження є висновки Н. Трофайли про формування так званого *емоційного передбачення* у дитини старшого дошкільного віку, що виявляється у здатності передбачити емоційні реакції оточуючих на власні дії та вчинки [17, с.43]. Украй важливим є визнання результатів діяльності дитини дорослим, їх позитивна оцінка, що викликає почуття радості, задоволення, довіри до світу. Старший дошкільник прагне саме до позитивної оцінки себе та результатів своєї діяльності, що змушує його вчиняти відповідним чином, передбачуючи реакцію оточуючих.

Зазначимо, що на етапі старшого дошкільного віку дитина активно вчиться саморегуляції [16], у тому числі регуляції своїх емоцій, тобто *вольова регуляція емоційно-поведінкових реакцій* також є особливістю розвитку емоційного інтелекту. На думку Н. Трофайли це відбувається за рахунок оцінки дій та вчинків дитини з боку оточення – спочатку батьків, потім інших референтних осіб. Автор зазначає: «емоції дітей включаються у внутрішні механізми забезпечення супідрядності мотивів як важливий їх компонент» [17, с.37]. Але вчена наголошує, що навіть дитині старшого дошкільного віку доволі важко стримати емоції, які виникають у неї з приводу конкретної ситуації, дошкільник тільки вчиться моделювати власну поведінку відповідно прийнятих соціальних норм [17, с.39].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, до провідних особливостей розвитку емоційного інтелекту дитини старшого дошкільного віку зараховуємо: активний розвиток емоційної сфери дитини; розширення її соціальних контактів, що впливає на інтенсивність та якість спілкування з оточуючими з одного боку, з іншого – допомагає орієнтуватися у розмаїтті емоційних станів людей, сприяє накопиченню емоційного досвіду старшим дошкільником; розширення спектру емоцій, що здатна розпізнати дитина, їх вербалізація; формування здатності до вольової регуляції власних емоційних проявів на фоні їх ситуативності; становлення емоційної децентрації та формування здатності до емоційного передбачення. Натомість, принципово важливою тезою щодо розвитку емоційного інтелекту дітей старшого дошкільного віку є необхідність систематичної, цілеспрямованої роботи з боку дорослих в означеному напрямі, адже дитині самостійно ще важко розпізнавати причини власних емоційних станів, ефективно регулювати емоції та вибудовувати адекватну модель поведінки з оточуючими на основі тих емоцій, що вони демонструють. Отже, **перспективами подальших розвідок** вважаємо розробку та упровадження методики розвитку емоційного інтелекту дітей старшого дошкільного віку в умовах ЗДО.

Список використаної літератури

1. Goroshit M., Meirav H. Emotional Intelligence: A Stable Change? *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*. 2012. 24.1. PP.31–42.
2. Богуш А.М., Беленька Г.В., Богінч О.Л. *Базовий компонент дошкільної освіти*. Київ: Видавництво. 2012. 26 с.
3. Mayer J.D., Salovey P. The Intelligence of emotional intelligence. *Intelligence*. 1993. V.17. No 4. PP.433–442.
4. Люсин Д.В. Новая методика для измерения эмоционального интеллекта: опросник ЭМИн. *Психологическая диагностика*. 2006. № 4. С.3–22.
5. Шпак М. Емоційний інтелект в контексті сучасних психологічних досліджень. *Психологія особистості*. 2011. № 1. С.282–288.
6. Бреус Ю. Емоційний інтелект як чинник професійного становлення майбутніх фахівців соціально-педагогічних професій у вищих навчальних закладах: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07, Київ, ун-т ім. Бориса Грінченка. Київ, 2015. 200 с.
7. Нгуен М.А. Диагностика уровня развития эмоционального интеллекта старшего дошкольника. *Ребенок в детском саду*. 2019. № 1. С.10–15.

- саду. 2008. № 1. С.83–85.
8. Нгуен М.А. Психологические особенности формирования эмоционального интеллекта старших дошкольников: на примере российских и вьетнамских детей: дисс. к.психол.н., 19.00.07. Воронеж. 2008. 188 с.
  9. Мельник Н.В. Емоційний розвиток особистості як основа формування емоційного інтелекту дітей дошкільного віку. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2018. №4. С.69–74.
  10. Лазаренко В.В. Розвиток емоційного інтелекту дітей дошкільного віку у театралізованій діяльності. *Young Scientist*. 2019. № 12 (76). С.279–282.
  11. Ляпунова В.А. Психолого-педагогічні умови формування толерантності у дітей старшого дошкільного віку. *Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія»*. 2016. Вип. 52. С.60–69.
  12. Шпак М.М. Становлення емоційного інтелекту в дошкільному віці як передумова його розвитку в молодшого школяра. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2016. Вип. 4. С.196–205.
  13. Щетинина А. М. Восприятие и понимание дошкольником эмоционального состояния человека. *Вопросы психологии*. 1984. № 3. С.61–66.
  14. Науменко О. С. Соціальний та емоційний інтелект як складові соціальної обдарованості. *Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України. Т. VI. Психологія обдарованості*. 2012. Вип. 8. С.148–155.
  15. Беленька Г., Васильєва С., Гавриш Н., Маршицька В., Нечай С., Остряньська О., Полякова О., Рагозіна В., Рейпольська О., Шкляр Н. Формування базових якостей особистості дітей старшого дошкільного віку в ДНЗ: монографія. Харків: Друкарня Мадрид. 2015. 330 с.
  16. Дотевич Т. І. Метагнотивна саморегуляція як компонент метапізнання у дітей старшого дошкільного віку. *Psychological journal*. 2020. Vol. 6. Issue 2. PP.66–74.
  17. Трофайла Н. Д. Підготовка майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку: дис. ... к. пед. н.: 13.00.08. Умань, 2019. 270 с.

References

1. Goroshit, M., & Meirav, H. (2012). Emotional Intelligence: A Stable Change? *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*, 24 (1), 31–42.
2. Bohush, A.M. Bieliienka, H.V., & Bohinich, O.L. (2012). *Bazovyi Komponent Doshkilnoi Osvity* [The basic component of preschool education]. Vydavnytsvo. [in Ukrainian].
3. Mayer, J.D., & Salovey, P. (1993). The Intelligence of emotional intelligence. *Intelligence*, 17 (4), 433–442.
4. Lyusin, D.V. (2006). Novaya metodika dlya izmereniya emotsionalnogo intellekta [A new technique for measuring emotional intelligence]. *Psychological Diagnostics*, 4, 3–22. [in Russian].
5. Shpak, M.M. (2011). Emotsiynnyy intelekt v konteksti suchasnykh psyhologichnykh doslidzhen [Emotional intelligence in the context of modern psychological research]. *Individual psychology*, 1, 282–288. [in Ukrainian].
6. Breus, U.V. (2015). *Emotsiynnyy intelekt yak chynnyk profesiyynogo stanovlennya maybutnih fahivtsiv sotsionomichnih profesiy u vyschyh navchalnyh zakladah* [Emotional intelligence as a factor in the professional formation of future specialists in socio-occupational professions in higher educational institutions] [Unpublished Candidate dissertation]. B.Hrinchenko Kyiv University. [in Ukrainian].
7. Nguen, M.A. (2008). Diagnostika urovnya razvitiya emotsionalnogo intellekta starshego doshkolnika [Diagnosis of the level of development of emotional intelligence of a senior preschooler]. *Child in kindergarten*, 1, 83–85. [in Russian].
8. Nguen, M.A. (2008). *Psihologicheskie osobennosti formirovaniya emotsionalnogo intellekta starshih doshkolnikov: na primere rossiyskikh i vetnamskikh detey* [Psychological features of the formation of emotional intelligence of older preschoolers: the example of Russian and Vietnamese children] [Unpublished Candidate dissertation]. [in Russian].
9. Melnik, N.V. (2018). Emotsiynnyy rozvitok osobistosti yak osnova formuvannya emotsiynogo Intelektu ditey doshkilnogo viku [Emotional development of personality as a basis for the formation of emotional intelligence of preschool children]. *Naukoviy visnik Mikolayivskogo natsionalnogo universitetu imeni V.O.Suhomlinskogo. Pedagogichni nauki*, 4, 69–74. [in Ukrainian].
10. Lazarenko, V.V. (2019). Rozvitok emotsiynogo intelektu ditey doshkilnogo viku u teatralizovaniy diyalnosti [Development of emotional intelligence of preschool children in theatrical activities]. *Young Scientis*, 12 (76), 279–282. [in Ukrainian].
11. Lyapunova, V.A. (2016). Psihologo-pedagogichni umovi formuvannya tolerantnosti u ditey starshogo doshkilnogo viku [Psychological and pedagogical conditions for the formation of tolerance in older preschool children]. *Zbirnik naukovih prats «Pedagogika ta psihologiya»*, 52, 60–69. [in Ukraine].
12. Shpak, M.M. (2016). Stanovlennya emotsiynogo intelektu v doshkilnomu vitsi yak peredumova yogo rozvitku v molodshogo shkolnyara [Formation of emotional intelligence in preschool age as a prerequisite for its development in junior high school]. *Naukovi zapiski natsionalnogo universitetu «Ostrozka akademiya»*, 4, 196–205. [in Ukrainian].
13. Schetinina, A.M. (1984). Vospriyatie i ponimanie doshkolnikom emotsionalnogo sostoyaniya cheloveka [Perception and understanding of the emotional state of a person by a preschooler]. *Voprosy psihologii*, 3, 61–66. [in Russian].
14. Naumenko, O.S. (2012). Sotsialniy ta emotsiynnyy intelekt yak skladovi sotsialnoyi obdarovanosti [Social and emotional intelligence as components of social talent]. *Aktualni problemi psihologiyi: zbirnik naukovih prats institutu psihologiyi imeni G.S.Kostyuka NAPN Ukrayini. Series: VI. Psihologiya obdarovanosti*, 8, 148–155. [in Ukrainian].
15. Belenka, G., Vasileva, S., Gavriush, N., Marshitska, V., Nechay, S., Ostryanska, O., Polyakova, O., Ragozina, V., Reypolska, O., & Shklyar, N. (2015). Formuvannya bazovih yakостей osobistosti ditey starshogo doshkilnogo viku v DNZ [Formation of basic personality qualities of older preschool children in schools]. *Drukarnya madryd*. [in Ukrainian].
16. Dotsevich, T.I. (2020). Metagognitivna samoregulyatsiya yak komponent metapiznannya u ditey starshogo doshkilnogo viku [Metacognitive self-regulation as a component of metacognition in older preschool children]. *Psychological Journal*, 6 (2), 66–74. [in Ukraine].
17. Trofayila, N.D. (2019). Pidgotovka maybutnih vohovateliv do emotsiynogo rozvitku ditey doshkilnogo viku [Preparing future educators for the emotional development of preschool children] [Unpublished Candidate dissertation]. P.Tychyna Uman State Pedagogical University. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 08.04.2021 р.
Стаття прийнята до друку 13.04.2021 р.

Borysenko Karyna

Assistant

Department of Preschool and Primary Education
Luhansk Taras Shevchenko National University, Starobilsk, Ukraine

Bader Svitlana

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Department of Preschool and Primary Education
Luhansk Taras Shevchenko National University, Starobilsk, Ukraine

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE OF CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE

Abstract. The relevance of the study of the conditioned capabilities of society for the development of active, successful, harmoniously developed, self-sufficient personality, that is capable of effective communication with other people. This becomes possible due to the high level of development emotional intelligence. The purpose of the article is to determine the leading features of the development of emotional intelligence of children of senior preschool. Theoretical methods used: analysis, synthesis, systematization, generalization, classification, etc. The essence of the leading categories is determined, in particular: «emotional intelligence», «emotional intelligence of children of senior preschool»; the leading features of its development at this age stage are characterized. Thus, the leading features of the development of emotional intelligence of a senior preschooler include: active development of the emotional sphere of a child; expansion of social contacts, which affects the intensity and quality of communication with others on the one hand, on the other – helps to navigate the diversity of emotional states of people, promotes the accumulation of emotional experience in senior preschoolers; expanding the range of emotions that a child is able to recognize, their verbalization; formation of ability for the volitional regulation of emotional manifestations against the background of situationality; formation of emotional decentration and the formation of ability for the emotional foresight. Instead, a fundamentally important thesis on the development of emotional intelligence of senior preschoolers still needs systematic, purposeful work by adults in this direction, because it is difficult for a child to recognize the causes of emotional state, effectively regulate emotions and build an adequate model of behaviour based on emotions they demonstrate. Prospects for further research on the development of emotional intelligence of senior preschoolers are identified.

Key words: emotional intelligence; emotional intelligence of senior preschool children; features of the development of emotional intelligence of senior preschoolers; senior preschool children.